

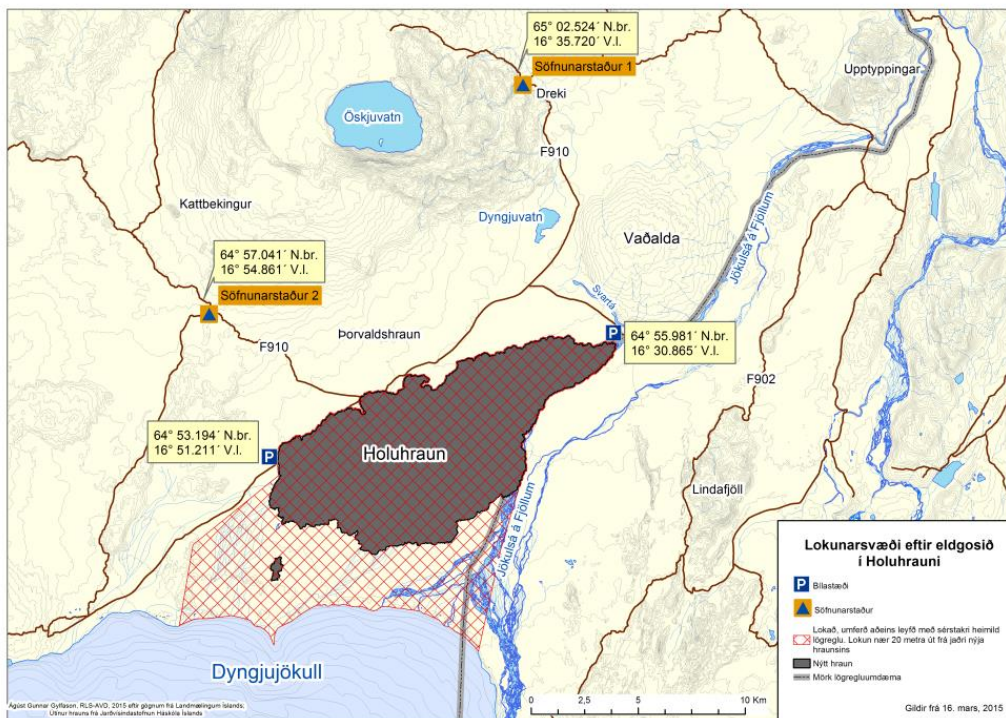
Eldgosinu í Holuhrauni er lokið og hægt hefur á jarðhræringum í Bárðarbungu

Í lok árs 2014 var ljóst að flestir atburðir í framvindu jarðhræringanna í Bárðarbungu og eldgosinu í Holuhrauni fylgdu ákveðinni línu. Hægt hafði á flestum ferlum en þó enn kröftugt gos í gangi og enn nokkuð sig í Bárðarbungu. Um mánaðarmótin janúar/febrúar, þá hafði heldur dregið hraðar úr eldgosinu en vísindamenn höfðu búist við og hélt sú þróun áfram uns eldgsið hætti 27. febrúar 2015. Þá hafði einnig dregið töluvert úr siginu í Bárðarbungu og fjöldi jarðskjálfta minnkað.

Í ljósi þessa atburða vann Veðurstofa Íslands nýtt hættumat þar sem helstu hættur sem fylgdu þessu voru taldar; lítið jökulhlaup á milli hrauns og Dyngjujökuls, gasmengun innan hraunsins og hrúnhætta í aðal gosgígnum. Ákveðið var að fara í áhættuminnkandi aðgerðir sem fólust í því að setja upp síritandi gasmæla á ákjósanlega viðkomustaði ferðamanna, bæta vatnamælingakerfið og tryggja jarðvæðingunni á Veðurstofu Íslands. Samhliða þessu var aðgangsstýrða svæðið minnkað til muna og markast nú af hrauninu sem rann í eldsumbrotunum og svæðinu framan við Dyngjujökul.

Eldgsið í Holuhrauni eru stærstu eldsumbrot á Íslandi síðan Skaftáreldar voru uppi á árunum 1783-1784 og því ljóst að nútíma samfélag hefur ekki þurft að takast á við slíkan atburð áður. Flatarmál hraunbreiðunnar í Holuhrauni er 80 sinnum stærra en hraunið sem rann á Fimmvörðuhálsi 2010.

Ferðaleiðir eru breyttar vegna hraunrennslis yfir vegi, farvegir Jökulsár á Fjöllum hafa færst til og erfitt að geta sér um þróun svæðisins. Það verður því áhugavert að fylgjast með þeirri landmótun sem á eftir að eiga sér stað þegar vatn fer að renna á ný í sumar.

Minnkun lokunarsvæðisins við Holuhraun

Nýja lokunarsvæðið nær um 20 m frá norðurjaðri nýja hraunsins, Dyngjujökli í suðri, farvegi Jökulsár á Fjöllum í austri og vestustu kvíslar Jökulsár á Fjöllum í vestri. Kortið á forsiðu sýnir mörk lokunarsvæðisins. Ákvörðunin um mörk svæðisins er tekin út frá hættumati og mótvægisáðgerðum sem Veðurstofu Íslands mælir með að farið verði í, m.a. gasmælingar á svæðinu. Lögreglan í samstarfi við Vatnajökulspjóðgarð mun verða með viðveru á svæðinu til þess að gæta öryggis og vinna náið með vakt Veðurstofunnar. Þá hefur verið komið upp frekari mælibúnaði sem tengdur er vöktunarkerfi Veðurstofunnar, þannig verður vöktun aukin á svæðinu svo gefa megi út viðvaranir ef talin er ástæða til.

Vatnajökulspjóðgarður mun hnitsetja og merkja áhugaverða útsýnisstaði fyrir ferðamenn, þar sem aðgengi er auðvelt og fjótlegt að rýma svæði ef ástæða er til. Þá hafa verið felldar úr gildi lokanir við Dettifoss, vestan Jökulsárgljúfurs.

Jarðhræringarnar í Bárðarbungu og eldgosíð í Holuhrauni kölluðu á gífurlegt viðbragð og var mikið álag á allt almannavarnakefið. Starfsmenn almannavarnadeildarinnar, viðbragðsaðilar og vísindamenn hafa verið önnur kafnir frá því um miðjan ágúst og m.a. tekið þátt í fjölmörgum fundum og samstarfsverkefnum vegna þessara atburða – til að mynda voru haldnir yfir 100 fundir í vísindamannaráði almannavarna vegna atburðanna.

Gasmengun og mælingar

Mikil gasmengun var frá eldgosinu í Holuhrauni og dreifðist hún um allt land. Handmælar voru notaðir til að mæla styrk ýmissa lofttegunda eins og O₂, H₂S og SO₂ til að fylgjast með dreifingunni og til að upplýsa almenning um hana. Nú þegar gosinu er lokið hafa starfsmenn almannavarnadeildarinnar verið að safna mælunum saman, þrifa þá og ganga frá þeim svo þeir verði tilbúnir til gasmælinga vegna eldgosa eða annarra atburða sem hafa í för með sér gasmengun í framtíðinni.

Enn er verið að mæla gasmengun á nokkrum stöðum við Holuhraun og við skálann við Drekagil, því enn er talsverð gasmengun við hraunið og er hægt að fylgjast með loftgæðum þar á vefsíðu Umhverfisstofnunar www.loftgaedi.is. Almannavarnadeildin þakkar þeim sem stóðu vaktina um allt land og sendu samviskusamlega inn mælingar svo íbúar og almannavarnayfirvöld gætu fylgst með gasmenguninni frá í Holuhrauni. Þegar hár styrkur SO₂ mældist voru send SMS viðvörunarskilaboð í farsíma á þau svæði svo íbúar gætu brugðist við menguninni.

Áhrif mengunar frá eldgosinu í Holuhrauni á umhverfið

Á meðan á gosinu í Holuhrauni stóð var oft á tíðum veruleg gasmengun frá gosinu sem hafði áhrif bæði á menn og dýr. Ljóst er að töluvert af mengandi efnum hefur fallið til jarðar á landinu með úrkomu, ýmist í formi rigningar eða snævar. Mengunarefnin geta hæglega safnast fyrir í snjó og losna svo þaðan þegar snjóa leysir. Þessi efni geta haft áhrif á yfirborðsvatn, jarðveg og plöntur ef þau safnast upp. Ekki er vitað hvort eða hvernig efnin safnast fyrir í náttúrunni. Til að komast að því hafa fjöldi stofnana sett saman rannsóknaráætlun sem hrint verður að mestu í framkvæmd í sumar en sum verk eru þó hafin. Rannsóknirnar snúast um að kanna hvort mengandi efni frá gosinu safnist upp í náttúrunni og hvort þau leysi hugsanlega önnur efni sem geta verið hættuleg heilsu manna og dýra úr bergi og jarðvegi. Kanna þarf hvers lags mengandi efni geta safnast fyrir í fæðu bæði manna og dýra, það verður gert á komandi mánuðum með því að taka sýni úr yfirborðsvatni, grunnvatni, gróðri og jarðvegi og efnagreina þau. Þessar rannsóknir munu standa fram á haustmánuði.

Þann 23. mars síðastliðinn var haldin málstofa um áhrif mengunar frá eldgosinu í Holuhrauni á gróður og lífríki. Málþingið var haldið á vegum Almannavarnadeildar ríkislögreglustjóra, Bændasamtaka Íslands, Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins og Umhverfis- og auðlindaráðuneytisins. Sjá má glærur frá málstefnuinni og hlusta á erindin á vef atvinnuvegaráðuneytisins (<http://www.atvinnuvegaraduneyti.is/sjavarutvegs-og-landbunadarmal/frettir/nr/8562>).

Viðbragðsáætlanir og æfingar

Verið er að vinna að viðbragðsáætlunum fyrir Austurland og Norðurland eystra vegna eldgoss undir Vatnajökli meðal annars með tilliti til öskufalls. Viðbragðsáætlanagerðin er samstarfsverkefni almannavarnadeildarinnar og heimamanna.

Vel hefur gengið að vinna viðbragðsáætlanirnar, sem eru langt komnar og er stefnt að því að ljúka vinnunni við áætlanirnar og þær undirritaðar innan mánaðar. Við gerð þessara áætlana hafa starfsmenn almannavarnadeildarinnar farið þrisvar sinnum á vinnufundi með heimamönnum bæði fyrir norðan og austan.

Á næstunni eru tvær flugslysaæfingar á dagskrá. Þann 18 apríl verður flugslysaæfing við flugvöllinn á Gjögri og 9 maí á Egilsstaðaflugvelli en verið er að uppfæra flugslysaáætlanirnar vegna þessara flugvalla. Mikill undirbúningur fylgir þessum æfingum og hafa bæði viðbragðsaðilar í héraði og þeir sem koma að æfingunum á landsvísi tekið þátt. Líkt verður eftir brotlendingu flugvéla við flugvellina og verður farið yfir björgunar- og viðbragðsþætti áætlanna. Samhæfingarstöðin í Skógarhlíð verður virkjuð vegna æfingarinnar á Egilsstaðaflugvelli.

Virkjun hópslysaáætlunar á Húsavík vegna hvalaskoðunarbáts á Skjálfanda

Samhæfingarstöðin í Skógarhlíð var virkjuð 13. apríl, þegar eldur varð laus í hvalaskoðunarskipinu Faldi sem statt var um 3,5 mílur frá landi nálægt Húsavík. 24 voru um borð í bátnum og gekk vel að bjarga þeim um borð í hvalaskoðunarskipið Bjössu Sör.

Rannsóknarverkefnið NORDRESS

Almannavarnadeild ríkislögreglustjóra tekur þátt í stóru norrænu samstarfsverkefni NORDRESS sem styrkt er af NordForsk, norræna rannsóknarsjóðnum, innan þverfaglegrar rannsóknaráætlunar um öryggi samfélaga og verður verkefnið unnið á næstu fimm árum. Fyrsti fundurinn í NORDRESS var haldinn í lok janúar og hófst verkefnið því

formlega með kynningum vinnuhópa og verkefna. Skoðað verður áfallaþol og viðnámsþróttur samfélaga, einstaklinga, stofnana og innviða og hvernig þessir aðilar geta búið sig undir, tekist á við og náð sér og aðlagast eftir áföll vegna náttúruhamfara. Unnið verður með náttúruvár eins og ofanflóð, fárviðri, sjávar- og árflóð og eldgos svo fátt eitt sé nefnt. Starfsmenn almannavarnadeildarinnar koma að vinnu við mat á áfallaþoli í samfélaginu og er þegar hafin rannsókn á áhrifum og viðhorfi íbúa til brennisteinsdíoxíðs gasmengunar (SO₂) frá eldgosinu í Holuhrauni. Einnig verður skoðuð áhrif hugsanlegra flóða og rýmingar vegna eldgosa undir jökli frá Bárðarbungu. Þá tekur almannavarnadeildin þátt í verkefni um ógnir á norðurslóðum og siglingar stórra skemmtiferðaskipa þar og verða SAREX æfingarnar sérstaklega skoðaðar. Þá verður farið í greiningu á uppbyggingu á stjórnkerfum almannavarna á Norðurlöndunum og helstu verkefnum þeirra. Auk beinna rannsóknarverkefna sem almannavarnadeildin tekur þátt í verður áhersla lögð á að veita styrki til þjálfunar og fræðslu þar sem fjölbreyttur hópur t.d. viðbragðsaðilar geta tekið þátt.

Fjöldi óveðursdaga með ófærð og foktjóni

Í vetur hefur hver lægðin rekið aðra hér á landi með tilheyrandi veðurofsa og ófærð á landinu. Um 50 lægðir yfir 100km/klst. hafa farið yfir landið frá því í haust og valdið milljóna tjóni. Mikið hefur mætt á viðbragðsaðilum og björgunarsveitir víða um landið hafa farið í ófáar ferðir upp á heiðar til að liðsinna ferðamönnum í vanda.

Viðbúnaður vegna snjóflóðahættu

Í fjölmörgum óveðurshrinum í vetur hefur verið talsverð snjóflóðahætt á þekktum snjóflóðasvæðum, aðallega á Vestfjörðum. Þar hefur nokkrum sinnum verið lýst yfir óvissustigi og hættustigi. Þegar snjóflóðavakt Veðurstofunnar metur að hugsanleg hættu geti skapast vegna snjóflóða fara í gang verkferlar og samskipti milli snjóflóðavaktar Veðurstofu, og almannavarnadeildar og jafnframt eru viðbragðsaðilar upplýstir um framvinduna. Sama á við þegar rýma þarf húsnæði vegna snjóflóðahættu.

Starfsmenn almannavarnadeildarinnar funduðu í haust með snjóflóðavakt Veðurstofunnar á Ísafirði. Hér er hópurinn við snjóflóðavarnargarðinn í Bolungarvík

Einn- einn- tveir dagarinn

Að vanda var 1-1-2 – dagurinn haldinn hátíðlegur 11. febrúar í Björgunarmiðstöðinni Skógarhlíð. Á þessum degi er valinn skyndihjálparmaður ársins og reyndist það að þessu sinni vera Anna Úrsúla Guðmundsdóttir og vaskur hópur handboltakvenna í meistaraflokki kvenna í Val, sem endurlífuguðu og björguðu Guðmundi Helga Magnússyni sem missti meðvitund vegna hjartaáfalls. Hópurinn sýndi mikla samhæfingu við björgunina, bæði þegar notað var hjartastuðtæki við endurlífgun og í samskiptum við Neyðarlínuna.

